

Sygn. akt: WZ 13/16

POSTANOWIENIE

Dnia 21 lipca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marek Pietruszyński

w sprawie zwrotu kosztów procesu poniesionych przez R. R., po rozpoznaniu na posiedzeniu w Izbie Wojskowej w dniu 21 lipca 2016 r. zażaleń R.R. i adw. M. Z. na postanowienie Wojskowego Sądu Okręgowego w W. z dnia 28 kwietnia 2016 r.

p o s t a n o w i ł

uchylić postanowienie w zaskarżonym zakresie i sprawę w tym przedmiocie przekazać Wojskowemu Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania.

UZASADNIENIE

W dniu 12 lutego 2016 r. do Wojskowego Sądu Okręgowego w W. wpłynął wniosek R. R. o zwrot wyłożonych przez niego kosztów wynagrodzenia obrońcy i kosztów dojazdu do sądu w związku z uniewinnieniem go i umorzeniem wobec niego postępowania karnego mocą wyroków Wojskowego Sądu Okręgowego w W. Wnioskodawca wniósł o wydanie postanowienia w przedmiocie zwrotu poniesionych przez niego rzeczywistych kosztów obrony w postępowaniu karnym w kwocie 59 000 netto, w tym 55 000 zł powiększonej o 22% podatku VAT, co łącznie daje kwotę 67 710 zł oraz 4000 zł. Wysokość całego żądania, uwzględniającego również koszty dojazdu do sądu, określił na poziomie 71 710 zł.

Z ustaleń sprawy wynika, że wyrokiem Wojskowego Sądu Okręgowego w W. z dnia 5 maja 2010 r., sygn. akt: So .../06 wnioskodawca został uniewinniony od popełnienia czynu określonego w art. 228§1 k.k. i skazany za dwa czyny określone w art. 305§1 k.k. Wyrok ten w zakresie czynu z art. 228§1 k.k. nie został zaskarżony i uprawomocnił się w pierwszej instancji. Zaskarżony został natomiast wyrok w zakresie pozostałych czynów i na skutek orzeczenia Sądu odwoławczego został on uchylony i sprawę przekazano sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Wyrokiem z dnia 29 czerwca 2012 r., sygn. akt: So .../11 Wojskowy Sąd Okręgowy w W. umorzył postępowanie karne wobec wnioskodawcy w odniesieniu do czynów określonych w art. 305§1 k.k. W wyroku tym Sąd ustalił, że koszty postępowania wobec R. R., na podstawie art. 630 i art. 632 pkt 2 k.p.k. ponosi Skarb Państwa. Wyrok ten został utrzymany w mocy wyrokiem Izby Wojskowej Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2012 r., sygn. akt: WA 24/12. Przez wpłynięciem wniosku nie zostało wydane postanowienie sądu ustalające wysokość kosztów procesu należnych R.R.

Postanowieniem z dnia 28 kwietnia 2016 r. Wojskowy Sąd Okręgowy w W. zasądził od Skarbu Państwa na rzecz R. R. łącznie kwotę 5400 zł tytułem zwrotu poniesionych przez niego kosztów powstałych w związku z ustanowieniem jednego obrońcy z wyboru w sprawie prowadzonej przed Wojskowym Sądem Okręgowym w W. pod sygn. So .../06 oraz So .../11.

W dniu 16 maja 2016r. do Wojskowego Sądu Okręgowego w W. wpłynęło zażalenie adw. M. Z. na wskazane postanowienie. W zażaleniu skarżący zarzucił obrazę art. 438 pkt 2 i 3 k.p.k. przez wydanie orzeczenia bez przeprowadzenia postępowania dowodowego, naruszającego art. 167 k.p.k. oraz błąd w ustaleniach faktycznych przez przyjęcie, że wnioskodawca nie wykazał poniesienia kosztów ustanowienia obrońców z wyboru ponad kwotę 5400 zł. W konkluzji wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w części, w której nie orzeczono o zwrocie poniesionych kosztów obrony oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Jednocześnie wskazał, że uzasadnienie zażalenia sporządzi po doręczeniu mu postanowienia wraz z uzasadnieniem.

W dniu 3 czerwca 2016 r. do Wojskowego Sądu Okręgowego w W. wpłynęło zażalenie R. R. na postanowienie Wojskowego Sądu Okręgowego w W. z dnia 28 kwietnia 2016 r. Orzeczeniu temu zarzucił obrazę przepisów art. 438 pkt 2 i 3 k.p.k. przez: „naruszenie przepisów postępowania tj. art. 616§1 k.p.k. w zw. z art. 632 pkt 2 k.p.k., polegające na pominięciu zasady zwrotu kosztów związanych z udziałem obrońcy z wyboru przy uniewinnieniu lub umorzeniu postępowania w sprawach z oskarżenia publicznego, naruszenie §2 pkt 1 i 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, polegające na pominięciu przesłanek zwiększania wynagrodzenia za czynności obrończe z uwagi na nakład pracy i stopień trudności sprawy, co w konsekwencji doprowadziło do niesłusznego zasądzenia najniższej stawki przewidzianej w rozporządzeniu, błąd w ustaleniach faktycznych przez przyjęcie, że wnioskodawca nie wykazał poniesienia kosztów ustanowienia obrońców z wyboru ponad kwotę 5400zł”. W uzasadnieniu zażalenia zakwestionowano również nieuwzględnienie wniosku w zakresie kosztów dojazdów wnioskodawcy do sądu. W konkluzji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w części, w której Sąd pierwszej instancji nie orzekł o zwrocie poniesionych kosztów obrony i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania.

W dniu 22 czerwca 2016 r. do Wojskowego Sądu Okręgowego w W. wpłynęło zażalenie wraz z uzasadnieniem pochodzące od adw. M. Z. na wskazane postanowienie Wojskowego Sądu Okręgowego w W. Zarzuty i wnioski zawarte w tym środku odwoławczym okazały się tożsame z tymi, przedstawionymi w zażaleniu R. R. Natomiast podstawę uzasadnienia stanowiły wywody zawarte w zażaleniu R. R., uzupełnione poglądami doktryny i judykatury.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

We wstępnej części uzasadnienia, przed dokonaniem analizy zarzutów podniesionych w zażaleniach, należało rozważyć kwestię dopuszczalności prowadzenia postępowania zainicjowanego wnioskiem R. R. o zwrot wyłożonych przez niego kosztów wynagrodzenia obrońców i kosztów dojazdu, który wpłynął do

Wojskowego Sądu Okręgowego w W. w dniu 12 lutego 2016 r. Jedną z przyczyn wyłączających postępowanie o charakterze karnym jest przedawnienie. Art. 641 k.p.k. stanowi jednoznacznie, że prawo do ściągnięcia zasądzonych kosztów przedawnia się z upływem 3 lat od dnia, kiedy należało je uiścić. Oznacza to zatem, że przewidziany w tym przepisie termin przedawnienia do dochodzenia zasądzonych kosztów procesu odnosi się zarówno do możliwości egzekwowania ich przez Skarb Państwa, jak i strony, na rzecz których je zasądzono. W orzecznictwie przyjmuje się, że termin ten liczy się od daty uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie, a jeżeli nie określono w nim wysokości tych kosztów – od daty uprawomocnienia się postanowienia ustalającego wysokość tych kosztów, wydanego na podstawie art. 626§2 k.p.k. (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 1975 r., VI KZP 30/75, OSNKW 1976, z. 1, poz.2). W piśmiennictwie proponuje się, aby w celu przeciwdziałania odwlekaniu wydawania postanowień ustalających wysokość kosztów i tym samym odsuwaniu upływu terminu przedawnienia, w drodze analogii do art. 118 k.c., uznać, że koszty procesu przedawniają się definitywnie z upływem 10 lat od uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie (zob. L.K. Paprzycki, uwagi do art. 641 k.p.k. teza 2, Komentarz aktualizowany do art. 425-673 Kodeksu postępowania karnego, Lex/el. 2015). Mając na uwadze przedstawioną argumentację należało uznać, że wniosek R. R. został wniesiony z zachowaniem należytego terminu.

Przechodząc do rozważań na zasadność zarzutów zażaleń, kwestionujących ograniczenie wysokości wydatków poniesionych przez wnioskodawcę w toku postępowania karnego na ustanowienie obrońców i nieuwzględnienie kosztów dojazdów do sądu, należało w pierwszej kolejności odnieść się do rozstrzygnięcia dotyczącego należnych wnioskodawcy kosztów poniesionych w związku z ustanowieniem reprezentantów prawnych. Wnioskodawca dla uzasadnienia zasadności dochodzenia tych kosztów w wysokości określonej we wniosku przedstawił dowody wpłat – pokwitowania z dnia 8 i 22 listopada 2003 r, faktury VAT o numerach: 05/04 z 16 marca 2004 r., 08/04 z 22 kwietnia 2004 r., 28/06 z 4 września 2006 r., wystawione przez ustanowionych przeze niego obrońców, kartę ewidencyjną nr 01/04 z dnia 19 października 2006 r. oraz Aneks do umowy z dnia 20 stycznia 2004 r. Sąd pierwszej instancji za dowód

rzeczywiście poniesionych przez wnioskodawcę wydatków na obronę uznał jedynie przedstawione faktury VAT, przy czym sprecyzował, że faktury VAT o numerach 05/04 i 08/04 dotyczą wynagrodzenia za obronę w postępowaniu przygotowawczym i powołując się na wskazany w uzasadnieniu orzeczenia judykat oraz stwierdzając, iż wykazane wydatki poniesione na ustanowienie jednego obrońcy, nie mieściły się w granicy przewidzianej w stawkach dla takich wydatków, a więc między stawką minimalną a maksymalną określoną przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (tj. Dz. U. z 2013r., poz. 461), dokonał ich weryfikacji zgodnie z postanowieniami rozporządzenia, ustalając je w wysokości maksymalnej określonej dla obrony w postępowaniu przygotowawczym. Wydatki wykazane w fakturze VAT nr 28/06 po ustaleniu, że byłyby one niższe, uwzględniając ilość rozpraw odbytych w tej sprawie, od stawek przewidzianych we wskazanym rozporządzeniu za obronę w postępowaniu sądowym, zostały uznane przez Sąd jako koszty obrony poniesione przez wnioskodawcę w postępowaniu sądowym. Temu rozstrzygnięciu skarżący zarzucili nieuprawnione i arbitralne weryfikowanie dokumentów oddających wydatki poniesione przez wnioskodawcę na ustanowienie obrońców w postępowaniu karnym i błędne ustalenie wysokości tych wydatków, zwłaszcza w odniesieniu do postępowania sądowego, na poziomie nieoddającym stopnia trudności sprawy, długotrwałości postępowania i znacznego zaangażowania ustanowionego obrońcy. Zażalenia okazały się zasadne jedynie w części. Podzielając pogląd wyrażony w judykacie wskazanym w treści uzasadnienia orzeczenia Sądu pierwszej instancji, należało uznać za niezasadne zarzuty zażaleń kwestionujące ograniczenie wysokości wydatków wnioskodawcy poniesionych przez niego w postępowaniu przygotowawczym na ustanowienie obrońcy, zwłaszcza, że kwota zasądzona przez Sąd została słusznie powiększona zgodnie z §2 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2013 r., poz. 461). Jako nietrafne należało uznać także zarzuty dotyczące błędnego zakwestionowania przez Sąd pierwszej

instancji dokumentu o nazwie „Aneks”, który w istotny sposób kształtował wysokość wydatków poniesionych przez wnioskodawcę na ustanowienie obrońców w postępowaniu karnym. Oczywiście rację mają skarżący podnosząc, że obrońcę z wyboru łączy z klientem umowa określająca jego wynagrodzenie w granicach dopuszczalnej autonomii i sąd nie powinien ingerować w sferę uprawnień stron do kształtowania treści tej umowy. Nie oznacza to jednak, że sąd pozbawiony jest możliwości kontroli w tym zakresie. W judykaturze podnosi się, że sąd rozstrzygając o kosztach procesu poniesionych przez oskarżonego z tytułu ustanowionego obrońcy z wyboru nie jest upoważniony do weryfikowania opłaty określonej w umowie zawartej między adwokatem a klientem, tylko wtedy, gdy ustalone wydatki zostały poniesione w rzeczywistości. Odmienne interpretacja tego zagadnienia i przyzwolenie na zasądzanie nieograniczonych kwot spowodowałoby możliwość powstawania nadużyć, co mogłoby stanowić źródło nieuzasadnionego wzbogacenia reprezentanta jednej ze stron postępowania (zob. P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 468-682, t. III, wyd.4, Warszawa – uwagi do art. 632 k.p.k., teza 5, Legalis 2016). Skoro nie istniała możliwość weryfikacji, czy pismo zatytułowane „Aneks” było podstawą jakichkolwiek wydatków ze strony wnioskodawcy, to należało uznać, że Sąd pierwszej instancji postąpił słusznie nie uznając tego dokumentu za dowód rzeczywistego poniesienia przez wnioskodawcę wydatków z tytułu wynagrodzenia obrońcy. Na marginesie należało podnieść, że pismo to zostało złożone do Sądu w formie kserokopii, co dodatkowo umniejsza wartość dowodową tego dokumentu.

Natomiast słusznie skarżący zarzucili błędność i arbitralność rozumowania Sądu sprowadzającego się do uznania, że tylko kwota wskazana w fakturze VAT nr 28/06 z dnia 4 września 2006 r. oddaje wysokość wydatków poniesionych przez wnioskodawcę na ustanowienie obrońcy w postępowaniu sądowym. Wskazana kwota w rzeczywistości nie oddaje całości wydatków, które musiał ponieść wnioskodawca korzystając w toku postępowania sądowego z usług obrońcy ustanowionego z wyboru. Kwota ta nie odzwierciedla stopnia trudności sprawy, długotrwałości postępowania i znacznego zaangażowania obrońcy w czynnościach postępowania sądowego.

Ograniczając wysokość wydatków poniesionych przez wnioskodawcę na ustanowienie obrońcy w postępowaniu sądowym, Sąd pierwszej instancji nie rozważył również i tej okoliczności, że wobec odmowy przyjęcia „Aneksu” jako dowodu uzasadniającego roszczenie wnioskodawcy, istotne wydatki poniesione przez wnioskodawcę na obronę nie zostały udokumentowane, chociaż, jak to już wskazano, przy ustanowieniu obrońcy z wyboru z pewnością były ponoszone. Dążąc do rozstrzygnięcia kwestii zwrotu wnioskodawcy należnych wydatków poniesionych na ustanowienie obrońcy w postępowaniu sądowym, Sąd powinien odwołać się do poglądów przedstawionych w orzecznictwie (por. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 25 lutego 2015 r., II AKa 134/12. LEX nr 1977859) i kwestię nieudokumentowanych wydatków zanalizować w konfrontacji ze wskazanym poglądem, dbając o to, żeby rozstrzygnięcie w przedmiocie żądania wnioskodawcy dokonane zostało w jednym reżimie prawnym. Rozstrzygnięcie przez Sąd kwestii wysokości tych wydatków z pominięciem wskazanych okoliczności było postępowaniem błędnym i krzywdzącym dla wnioskodawcy.

Oceniając z kolei zarzuty dotyczące nieuwzględnienia żądania wnioskodawcy w zakresie zwrotu kosztów dojazdu, należało stwierdzić, że słusznie podniesiono w tych zarzutach, iż wnioskodawcy należał się zwrot kosztów dojazdu do sądu. Przeciwny temu ustaleniu wywód Sądu opierający się na przesłance zamieszkiwania przez R. R. w miejscowości będącej siedzibą sądu, przed którym toczyło się postępowanie, miał umocowanie prawne w przepisach dekretu z dnia 26 października 1950 r. o należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym (Dz. U. Nr 49, poz. 445 ze zm.). Jednakże w dniu 5 listopada 2012 r. weszła w życie ustawa z dnia 31 sierpnia 2012 r. o zmianie ustawy- Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1101), która to regulacja zastąpiła przepisy wskazanego dekretu dodając do kodeksu postępowania karnego art. 618a-618l. Zdaniem Sądu Najwyższego, chociaż czynności procesowe, w których brał udział R. R. miały miejsce przed wskazaną zmianą przepisów, to w tej sprawie należało stosować przepisy nowe, mające charakter unormowań procesowych, obowiązujących od chwili wejścia w życie. Zatem Sąd pierwszej instancji orzekając w przedmiocie wniosku o zwrot kosztów dojazdu powinien uwzględnić treść przepisu art. 618a i art. 618j k.p.k. Mając na

uwadze treść nowych uregulowań należało uznać, że stronie przysługuje zwrot kosztów podróży z jego miejsca zamieszkania. W odróżnieniu od poprzednio obowiązującego stanu prawnego, obecne przepisy nie wprowadzają minimalnej odległości między miejscem zamieszkania a miejscem czynności, od której stronie przysługuje zwrot kosztów podróży. Strona ma zatem prawo do zwrotu tych kosztów, nawet jeżeli mieszka w tej samej miejscowości, w której była wykonywana czynność, np. znajduje się siedziba sądu (zob. L.K. Paprzycki uwagi do art. 618a k.p.k., teza 3, Komentarz aktualizowany do art. 425-673 Kodeksu postępowania karnego. Lex/el. 2016). Jako kolejną podstawę nieuwzględnienia żądania wnioskodawcy w przedmiocie zawrotu kosztów dojazdu samochodem do sądu, przyjęto brak udokumentowania tego roszczenia. Sąd pierwszej instancji nie rozważył jednak możliwości dojazdu do sądu innymi środkami komunikacji, który nie wymagał szczególnego udokumentowania.

Wykazane wadliwości postępowania Sądu pierwszej instancji, podważające prawidłowość procedowania Sądu w zakresie ustalenie wysokości kosztów wyłożonych przez wnioskodawcę w toku postępowania karnego na ustanowienie obrońcy oraz na dojazdy do sądu, miały wpływ na treść orzeczenia wydanego przez ten Sąd. Z tego też powodu należało uchylić orzeczenie Sądu pierwszej instancji w zaskarżonym zakresie i sprawę w tym przedmiocie przekazać temu Sądowi do ponownego rozpoznania. Temu rozstrzygnięciu nie sprzeciwiała się treść art. 437§2 zdanie drugie k.p.k. Mając na uwadze, że użyty w tym przepisie zwrot „przewód” należy odnosić do „przewodu sądowego”, zasadnie można stwierdzić, że ograniczenia wprowadzone w tym przepisie odnoszą się do uchylenia wyroku wydanego na rozprawie głównej. W konsekwencji nie ma on zastosowania jako podstawa uchylenia postanowienia wydanego na posiedzeniu, gdyż na tym forum nie przeprowadza się przewodu sądowego (art. 92 k.p.k.) (por. D. Świecki, uwagi do art. 437§2 k.p.k., Postępowanie odwoławcze w sprawach karnych, teza 3, Lex/el. 2016). Ponownie rozpoznając sprawę we wskazanym przez Sąd Najwyższy zakresie, ukształtowanym zakresem i kierunkiem zaskarżenia, Sąd pierwszej instancji powinien dokonać rzetelnej analizy wydatków, które poniósł wnioskodawca na ustanowienie obrońcy w postępowaniu sądowym i dojazdu do sądu, mając na uwadze wywody Sądu Najwyższego odnoszące się do nieuwzględnionych

zarzutów, wskazane uwarunkowania faktyczne i prawne sprawy, dbając o ukształtowania ostatecznego rozstrzygnięcia w jednym reżimie prawnym, z uwzględnieniem stopnia trudności sprawy, długotrwałości postępowania i zaangażowania obrońcy oraz konieczności zachowania wewnętrznej spójności końcowego orzeczenia. Rozstrzygając w przedmiocie żądania wnioskodawcy dotyczącego zwrotu kosztów dojazdu do sądu, Sąd pierwszej instancji powinien kierować się wskazaniem wynikającym z treści art. 618a k.p.k.

Z tych względów orzeczono jak na wstępie.

eb